

บทที่ 2

ความเป็นมาของชาวผู้ไทยในอำเภอเรณูนคร

ชาวผู้ไทย เป็นชนเผ่าไทยสาขาหนึ่งที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรม ความเป็นอยู่เฉพาะกลุ่ม ได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน จึงขยายเผ่าพันธุ์ และกระจายไปอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะที่จังหวัดนครพนม ในอำเภอเรณูนคร จะมีชาวผู้ไทยรวมกลุ่มอาศัยอยู่หนาแน่น และยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี สืบทอดกันต่อ ๆ มา ดังนั้นเพื่อความเข้าใจในเรื่องราวภูมิหลังของกลุ่มชนชาวผู้ไทยในอำเภอเรณูนคร ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ ถิ่นฐานเดิมและการอพยพ การดำรงวิถีชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณีว่าด้วยเรื่อง ความเชื่อ คาสนา และประเพณีการต้อนรับแขก ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

ถิ่นฐานเดิมและการอพยพ

ชาวผู้ไทยในอำเภอเรณูนครเป็นชนชาติไทยในภาคอีสาน มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บริเวณเมืองแกง สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในคำนำพงศาวดารเมืองแกงและพงศาวดารเมืองไลว่า

"เมืองแกง เมืองไล อยู่ในแคว้นแคว้นสิบสองจุไทย กล่าวกันมาว่าแรกที่ชนชาติไทยจะอพยพลงมาสยามประเทศแต่ดึกดำบรรพ์มาตั้งอยู่ที่แคว้นแคว้นสิบสองจุไทยนี้ก่อน คำว่าสิบสองจุไทยตรงกับสิบสองเจ้าไทย เพราะแต่เดิมไทย ที่ตั้งอยู่ในแคว้นแคว้นนั้น อยู่แยกกันเป็นสิบสองอาณาเขต แม้ทุกวันนี้พลเมืองที่อยู่在那นั้นก็ เป็นไทยโดยมาก เรียกกันว่า "ผู้ไทย" เขตแดนท้องที่ที่พวกผู้ไทยอยู่ในแคว้นแคว้นอัน

กว้างขวางนี้ ข้างเหนือไปจนถึงมณฑลอุหนำแดนจีน ข้างตะวันออกไปจนถึงมณฑลตั้งเกียแดนญวน ข้างตะวันตกต่อแดนสิบสองปันนา ซึ่งขึ้นพม่าที่กล่าวมาแล้ว ข้างใต้ต่อกับกรุงศรีสัตนาคนหุต¹ ต่อมา แคว้นสิบสองจุไทยตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส เมื่อ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) จึงได้รวมเอาหัวเมืองผู้ไทยกับเวียตนามเหนือเข้าไว้ด้วยกัน เมื่อได้เอกราชจากฝรั่งเศส จึงเปลี่ยนชื่อจากเมืองแกลงมาเป็นเมืองเดียนเบียนฟู แต่พงศาวดารล้านช้างเรียกเมืองนี้ว่า เมืองน้ำน้อยอ้อยหนู²

สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติ สู่ โส) ได้กล่าวไว้ในหนังสือประวัติผู้ไทยของถวิล ทองสว่างรัตน์ว่า

"เมืองน้ำน้อยอ้อยหนูบังเกิดการอึดคึดอดอยาก และท้าวกำผู้เป็นหัวหน้าของชาวผู้ไทย มีการแก่งแย่งไม่พอใจกับเจ้าเมืองน้ำน้อยอ้อยหนู"³ "เป็นเหตุให้ชาวผู้ไทยอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศลาว กระจัดกระจายเข้าไปอยู่ในแขวงเชียงขวางบ้าง แขวงเวียงจันทน์บ้าง แขวงหลวงพระบางบ้าง ส่วนชาวผู้ไทยเรณูนคร ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองวัง อยู่ในอาณาเขตของเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งอยู่ติดกับดินแดนของญวนใต้ เส้นขนานที่ 17 อยู่ตรงกับทิศตะวันออกของอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม"⁴

---

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, "คำนำพงศาวดารเมืองแกลง," ใน ประวัติผู้ไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2512), หน้า 34.

² สุรจิตต์ จันทรสาขา, เมืองเรณูนครในอดีต (พิมพ์ดีด), หน้า 25.

³ ถวิล ทองสว่างรัตน์, ประวัติผู้ไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2529), หน้า 4.

⁴ เรื่องเดียวกับ, หน้า 117.

ในแผ่นดินเมืองวังที่ชาวผู้ไทยอพยพเข้าไปตั้งภูมิลำเนาอยู่นี้ มีพวกข่าอาศัยอยู่ก่อนแล้ว จึงเกิดการแก่งแย่งชิงอำนาจในการปกครองกันระหว่างชาวผู้ไทยกับพวกข่า แต่ด้วยปฏิภาณของชาวผู้ไทยใช้กลอุบายในการยิงหน้าไม้ การเผาพริกไปรมคว้นพวกข่าที่อยู่ในถ้ำ จึงเอาชนะพวกข่าได้ เจ้าอนุรุธกุมารเจ้าเมืองเวียงจันทน์เห็นความฉลาดของท้าวกำหวัหน้าชาวผู้ไทย จึงแต่งตั้งให้เป็นพระยาเก่าปกครองเมืองวังขึ้นตรงต่อเมืองเวียงจันทน์ และประทานสาวสนมชื่อนางลาวมาให้เป็นภรรยาและให้พระครู (พระสงฆ์) อีกรูปหนึ่งไปตั้งวัดอยู่ในเมืองวังเพื่อช่วยแนะนำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา นางลาวเป็นหัวหน้าช่วยแนะนำในการทำบุญให้ทานแก่ชาวผู้ไทย จึงมีการเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนา รู้จักการบุญกุศล ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา^๕ ชาวผู้ไทยอาศัยอยู่ในเมืองวังมานานนับหลายปีจนกระทั่งถึงวันพฤหัสบดีที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2384 ในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระมหาสงครามแม่ทัพไทยและเจ้าอุปราช (ติสสะ) ซึ่งเป็นพระอนุชาของเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ไม่ร่วมเป็นกบฏด้วย ยกกองทัพไทยข้ามแม่น้ำโขง เข้าไปตีเมืองวัง เมืองตะโปน เมืองพิณ เมืองระนอง เมืองเชียงรม เมืองผาบ้งกวาดต้อนผู้คนให้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยประมาณ 2,458 คน พระราชทานที่ให้อยู่ได้ตามความสมัครใจ ดังนี้

๑. ราชวงศ์เมืองวังกับพวกพี่น้องท้าวเพี้ยครอบครัว
สมัครอยู่บ้านภูนิหารายณ์ขึ้นกับเมืองกาฬสินธุ์
๒. ท้าวโรงกลางเมืองวังกับพวกพี่น้อง
ครอบครัวสมัครตั้งอยู่บ้านปะขาวพะงาขึ้นกับเมืองสกลนคร
๓. ท้าวลำดวนเจ้าเมืองคำเกิดกับครอบครัวสมัคร
อยู่บ้านขอนแก่นขึ้นกับเมืองกาฬสินธุ์
๔. อุปฮาดราชวงศ์เมืองคำม่วนกับพรรคพวกครอบครัว
ขอสมัครตั้งอยู่บ้านแซงบาดาลขึ้นกับเมืองกาฬสินธุ์

---

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

5. ท้าวเพี้ยเมืองสูงกับพวกครอบครัวของสมัคร
ตั้งอยู่บ้านกุสุมาลย์ขึ้นกับเมืองสกลนคร
6. ท้าวสายนายครัวเมืองวัง ซึ่งอยู่บ้านบางดงหวาย
ธาตุนนม
7. เจ้าเมืองเชียงใหม่ อุปฮาดราชวงศ์ท้าวเพี้ย
ครอบครัวของสมัครตั้งอยู่บ้านห้วยศิระชะบัว แขวงเมืองนครพนม
8. ครอบครัวขุนป้อมพลันต์ พระไชยเชษฐาเมือง
ตะโปนขอตั้งอยู่เมืองเขมราฐ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ โปรดเกล้าฯ
โปรดกระหม่อมให้ยกบ้านที่ครัวตั้งขึ้นเป็นเมือง แล้วตั้งให้
นายครัวเป็นเจ้าเมืองมีชื่อต่าง ๆ กันแล้วตั้งอุปฮาดราชวงศ์
ท้าวเพี้ยไว้สำหรับเมือง พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภค
ตามผู้ใหญ่ผู้น้อยทุก ๆ เมือง”^๕

สุรจิตต์ จันทรสาขา กล่าวถึงเมืองเรณูนครในอดีตว่า
“ในปี พ.ศ. 2384 ยังมีชาวเมืองวังกลุ่มหนึ่งที่อพยพมา
ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงโดยการนำของท้าวเพชร
ท้าวสายเป็นหัวหน้าพาชาวผู้ไทยพร้อมด้วยท้าวไพน้องท้าว
เพชรบุตรพระยาเตโช ท้าวบุตรและท้าวอินทิสาร ทั้งสองคน
เป็นพี่เขยของท้าวสาย นำชาวผู้ไทยกลุ่มใหญ่ไปตั้งอยู่ที่บ้าน
ดงหวาย หรือบุงหวาย แขวงเมืองนครพนม และได้จัดซื้อผืน
หนัก 10 ชั่ง เป็นเครื่องราชบรรณาการส่งให้แก่พระสุนทร
ราชวงศา และพระบรมราชาเจ้าเมืองนครพนม มีท้าวมนตรี
เมืองเรณูนครคุมลงไปส่งถึงกรุงเทพฯ (จดหมายเหตุ
ร.3 จ.ศ 1023 เลขที่ 26 หอสมุดแห่งชาติ)

---

^๕ เรื่องเดียวกับ, หน้า 17-18.

ในปี พ.ศ. 2385 ท้าวสายนายคร้วเมืองวัง ซึ่งตั้งอยู่ในแขวงเมืองนครพนม จัดนรมาต 2 ยอด งาข้าง 4 กิ่ง เร่วหนัก 3 หาบ ส่งให้เจ้าเมืองนครพนมโดยมีท้าวเพชรกับไพร่คุมไปทูลเกล้าฯ ถวายที่กรุงเทพฯ พร้อมกับเครื่องราชบรรณาการ (จากจดหมายเหตุ ร.3 เลขที่ 48 จ.ศ. 1204 หอสมุดแห่งชาติ)

จากคำบอกเล่าของชาวเรณูนคร เมื่อท้าวเพชรเดินทางกลับจากกรุงเทพมหานครได้ถึงแก่กรรมระหว่างทาง จึงไม่มีโอกาสได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองเรณูนคร จากเอกสารต่าง ๆ ชื่อของท้าวเพชรหายไป ตั้งแต่ พ.ศ. 2385 เป็นต้นมา

ในปี พ.ศ. 2387 รัชกาลที่ 3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกบ้านดงหวายสายบ่อแกมินาย-ไพร่รวม 2,648 คน ตั้งขึ้นเป็นเมือง "เรณูนคร"⁶ ขึ้นกับเมืองนครพนม แต่งตั้งท้าวสายเป็น "พระแก้วโกมล" เจ้าเมืองเรณูนครคนแรก ตั้งแต่ปีมะโรง ฉศก จ.ศ.1206 พ.ศ. 2387 (จากเอกสาร ร. 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 58 หอสมุดแห่งชาติ)⁷

นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดได้รับการบอกเล่าจากบรรพบุรุษสืบต่อกันมาว่าเมื่ออพยพมาครั้งแรกนั้นพากันมาตั้งบ้านอยู่ 3 แห่งคือ

---

⁶ เรณูนคร หมายถึงเมืองเล็กเมืองน้อย บางตำราให้ความหมายว่าเมืองแห่งดอกไม้บ้านหรือคองาม

⁷ สุรจิตต์ จันทรสาขา, เมืองเรณูนครในอดีต (พิมพ์ดีด), หน้า 26-27.

"1. บ้านห้วยหัวขัว (สำเนียงผู้ไทยว่าโห้ยโหโย) อยู่บริเวณใต้บ้านท่าคอย ท้องที่ตำบลโพนทอง

2. บ้านหนองจันทร์ อยู่ระหว่างบ้านดงมะเอ็ก ตำบลโพนทอง กับบ้านโคกกลาง ตำบลเรณู

3. บ้านดงหวาย ที่ตั้งเรณูนครในปัจจุบันนี้ แล้วเรียกชื่อว่า "เมืองเว" หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "บ้านดงหวายสายบ่อแก" เมื่อได้ยกขึ้นเป็นเมืองเรณูนครแล้ว จึงได้อพยพราษฎรจากหมู่บ้านทั้ง 3 แห่งมารวมอยู่ที่บ้านดงหวาย แต่ชาวเมืองก็ยังคงเรียกขานชื่อเมืองเว จนติดปากตามชื่อบ้านเก่าของตนที่เคยอยู่เมืองวัง"^๑

ต่อมาในปี พ.ศ. 2393 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ โปรดให้ตั้งหัวเมืองชั้นนอกขึ้นทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 เมืองในจำนวนนี้รวมทั้งเมืองเรณูนครด้วย โดยยกฐานะเป็นเมืองจัตวาขึ้นกับเมืองนครพนม^๒

"ในปี พ.ศ. 2441 (ร.ศ. 117) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศยกเลิกการปกครองตามธรรมเนียมโบราณที่มีตำแหน่งเจ้าเมืองอุปฮาดราชวงศ์ ราชบุตรให้เปลี่ยนเป็นคณะกรรมการเมืองมีตำแหน่งต่าง ๆ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเป็นครั้งแรก ดังนี้

---

^๑ เว เป็นภาษาผู้ไทย หมายถึงวกไปวนมาเป็นชื่อเดิมของอำเภอเรณูนคร
^๒ ถวิล ทองสว่างรัตน์, ประวัติผู้ไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2519), หน้า 53.

^๓ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, "รายงานการศึกษาเบื้องต้นแนวทางพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวเรณูนคร, ครั้งที่ 1/2522" 11 กรกฎาคม 2522.

พระแก้วโกมล (เหม็นโกพลรัตน์) ดำรงตำแหน่ง		ผู้ว่าราชการเมือง
หลวงพหลพลเหี้ยมหาญ (กึ่ง)	"	ปลัดเมือง
หลวงชาญยุทธกิจ (กา เตโช)	"	ยกบัตรเมือง
ขุนพิณจุยุทธกรรม (ตุม)	"	ผู้ช่วยราชการเมือง
ขุนราชกิจ (ดำ)	"	มหาดไทยเมือง
	"	ศาลเมือง
ขุนศรีจางวาง (หมื่น)	"	นครบาลเมือง
ขุนไชยจางวาง (บุศดี)	"	คลังเมือง
ขุนนคร (สุน)	"	โยธาเมือง" ¹⁰

ในปี พ.ศ. 2443 ทางราชการได้ปรับปรุงการปกครองหัวเมืองขึ้นใหม่ โดยจัดการแบ่งการปกครองของภาคอีสานเป็น 3 มณฑล คือ

1. มณฑลอิสาน
2. มณฑลอุดร
3. มณฑลนครราชสีมา

ในปี พ.ศ. 2446 เปลี่ยนมณฑลเป็นบริเวณแบ่งการปกครองเป็นเมือง อำเภอเมืองเรณูนครจึงเป็นอำเภอหนึ่งในบริเวณเขตุนมขึ้นอยู่กับมณฑลอุดร

ในปี พ.ศ. 2450 ประกาศยกเลิกคำว่าบริเวณเปลี่ยนเป็นเมือง อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เรณูนครจึงเป็นอำเภอหนึ่งของเมืองนครพนม มีการจัดแบ่งการปกครองออกเป็น 4 ตำบล ดังนี้

---

¹⁰ณรงค์ ชินสารและอุษณี อบรมชอบ, ออนซอนเมืองเว (อำเภอเรณู : โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล, 2540), หน้า 6.

1. คຸ້ມตะวันออกน้บจากวัดพระธาตุเรณูขึ้นไปทางเหนือเป็นโพนทอง
2. คຸ້มทางเหนือถัดขึ้นไปเป็นตำบลบัวชุม
3. คຸ້มกลางเป็นตำบลโพนสวรรค์
4. คຸ້มใต้เป็นตำบลตะพานหิน

มีกำนันปกครองทุกตำบล ต่อมาพระแก้วโกมล (เหม็น) ลาออก ทางราชการจึงแต่งตั้งให้ท้าวกำ เตโช ซึ่งเป็นราชวงศ์ในขณะนั้นเป็นนายอำเภอคนแรกของอำเภอเรณูครให้ชื่อว่า "หลวงชาญยุทธกิจ" ปกครองเมืองประมาณ 4-5 ปี

ในปี พ.ศ. 2451 ย้ายอำเภอไปตั้งที่บ้านธาตุพนม ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำโขง เรียกว่าอำเภอธาตุพนม สืบเนื่องมาจากสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ขณะนั้นเสด็จไปตรวจราชการมณฑลอุดรและมณฑลอิสาน ทรงตรวจราชการที่อำเภอเรณูครเห็นว่าอำเภอนี้อยู่ห่างไกลแม่น้ำ การคมนาคมไม่สะดวก จึงให้ย้ายที่ทำการของอำเภอ ดังนั้นอำเภอเรณูครจึงลดฐานะเป็นตำบล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตำบล ดังนี้

1. คຸ້มตะวันออกเรียกว่าตำบลโพนทอง นายปู้ย สิงคะ เป็นกำนันมีบรรดาศักดิ์ว่า "ขุนโพนทองธรรมราษฎร์"
2. คຸ້มตำบลบัวชุม ตำบลโพนสวรรค์ และตำบลตะพานหิน เดิมเป็นตำบลเรณู มีนายคำฝั้น โกพลรัตน์ เป็นกำนัน มีบรรดาศักดิ์ว่า "ขุนเรณุนิติกร" จึงทำให้คำว่า "เรณูนคร" หายไปจากทำเนียบกระทรวงมหาดไทยในฐานะ "อำเภอ" นานถึง 53 ปี

ในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2513 ทางราชการประกาศยกฐานะตำบลเรณู ตำบลโพนทอง และตำบลท่าลาดขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเรณูนครตั้งที่ว่าการกิ่งอำเภอที่ตำบลเรณูและขึ้นอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอธาตุพนม

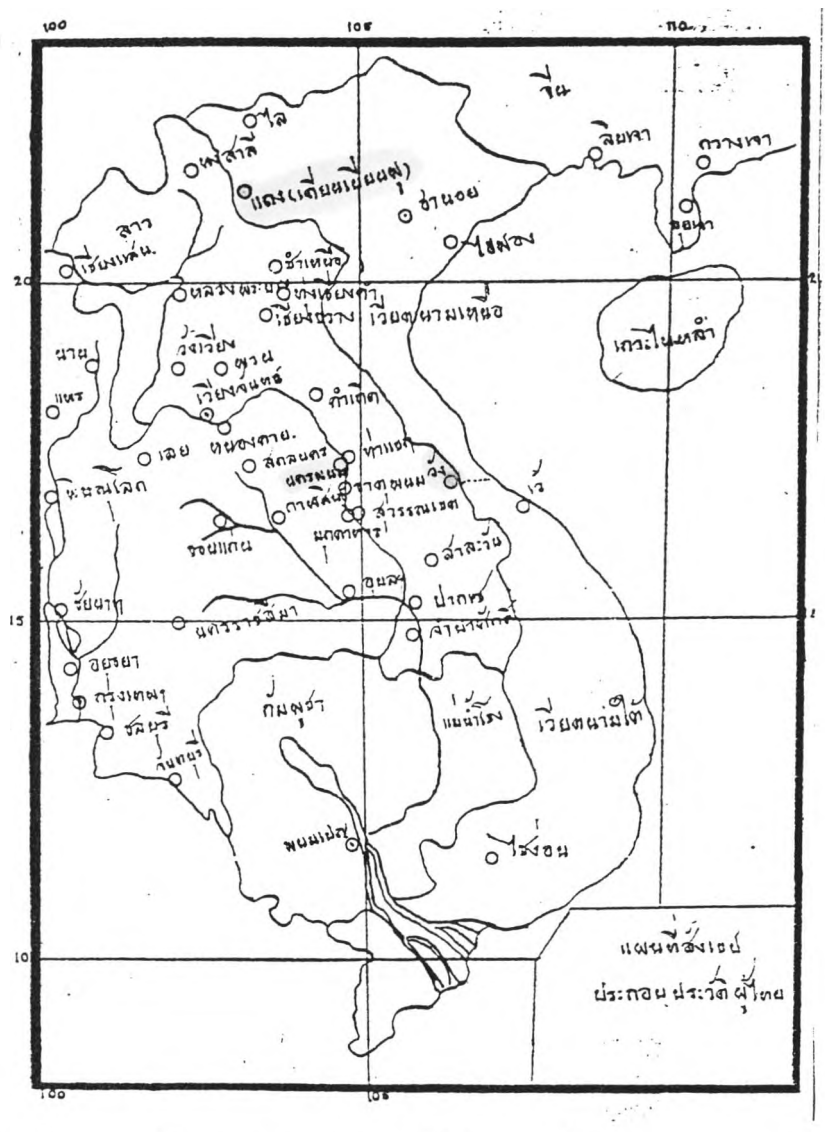

ในวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2518 ประกาศราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 92 ตอนที่ 166 ลงวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2518 ประกาศยกฐานะกิ่งอำเภอเรณูนคร เป็นอำเภอเรณูนครขึ้นกับจังหวัดนครพนมมาจนถึงปัจจุบันนี้¹

จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นการอพยพของชนชาวผู้ไทยเรณูนครจากถิ่นเดิมอยู่ที่เมืองเดียนเบียนฟู แล้วอพยพเข้าไปอยู่ในประเทศลาวได้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองวัง (บางตำราก็เรียกว่าเมืองวังอ่างคำบ้างเมืองวังเวียงบ้าง) ในแขวงเวียงจันทน์ ต่อมาเมื่อรัชกาลที่ 3ปราบ กบฏเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ จึงได้กวาดต้อนชาวผู้ไทยที่อาศัยอยู่ในเมืองวังเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ส่วนหนึ่งอพยพมาอยู่ที่บ้านดงหวายสายบ่อแก ในปัจจุบันก็คือ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อความชัดเจนดูรายละเอียดเส้นทาง การอพยพได้ในแผนที่

---

¹ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, "รายงานการศึกษาเบื้องต้นแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเรณูนคร, ครั้งที่ 1/2522," 11 กรกฎาคม 2522.

ภาพที่ 1* แผนที่แสดงตำแหน่งการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวผู้ไทยจาก
แผนที่ เมืองเดียนเบียนฟูจะอยู่ระหว่างประเทศจีน เวียดนาม และลาว

ดังนั้น เผ่าพันธุ์ของชนชาวผู้ไทย น่าจะมีการผสมผสานเชื้อชาติกันอยู่บ้าง
และจากหลักฐานที่ว่าในขณะที่ชาวผู้ไทยอพยพมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเมืองวังเจ้าอนุรุธ
กุมารได้ประทานนางลาวมาให้เป็นภรรยาของพระยาก่า และให้พระครูอีก 1 รูป
ไปตั้งวัดอยู่ในเมืองวัง ชาวผู้ไทยเรณูนครจึงได้รับการถ่ายทอด การดำรงวิถีชีวิต
ประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ

*ภาพที่ 1 แผนที่สังเขปแสดงที่ตั้งเมืองเดียนเบียนฟู สำเนาภาพจาก
ภาคผนวก หนังสือประวัติผู้ไทยของ ถวิล เกษราช

จากประเทศลาวมาอย่างเต็มที่ต่อเมื่อได้เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านดงหวายสายบ่อแก จังหวัดนครพนม ชาวผู้ไทยจึงได้นำศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านั้นติดตัวเข้ามายึดถือปฏิบัติสืบทอดกันต่อ ๆ มาเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมอันดีงามมาจนถึงปัจจุบันนี้

การดำรงวิถีชีวิตประจำวัน

ชาวผู้ไทยเรณูนครเมื่อครั้งอยู่ที่เมืองวังในแขวงเวียงจันทน์ สภาพภูมิประเทศจะเป็นป่าและภูเขา เมื่อตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่ใดก็จะทำไร่ปลูกข้าวอยู่บนเขาใกล้ ๆ บ้านที่อยู่อาศัย เมื่อมีเวลาว่างจากการทำไร่ปลูกข้าวก็จะสานเสื่อไม้เอี้ยะบ้างสานกระทอ* บ้าง ซื่อขายแลกเปลี่ยนกันภายในหมู่บ้าน ชาวผู้ไทยบางคนที่มีเงินมากก็จะซื้อช้างมาเลี้ยงไว้ขาย บางครั้งก็จะซื้อผ้าชิ้นในประเทศลาวเดินทางไปขายตามเมืองต่าง ๆ ในแขวงเมืองญวนและซื้อเกลือและหม้อทองเหลืองในเมืองญวน บรรทุกหลังช้างมาขายในประเทศลาว

ดังนั้นเมื่อชาวผู้ไทยจากเมืองวังได้อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านดงหวายสายบ่อแก ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้น บรรพบุรุษชาวผู้ไทยได้บุกเบิกถากถางพื้นที่แล้วตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มชาวผู้ไทยยึดอาชีพทำนา ทอผ้า และค้าขายเหมือนเมื่อครั้งที่อยู่ในเมืองวัง แขวงเวียงจันทน์ ชาวผู้ไทยมักจะนิยมเดินทางไปค้าขายในที่ต่าง ๆ ในฤดูหนาวและฤดูแล้ง ส่วนฤดูฝนมักจะทำนาเวลาว่าง ผู้ชายชาวผู้ไทยจับกลุ่มกินเหล้าเกิดความคึกคองจึงออกทำเพื่อนโอ้อวดกัน เรียกว่า เพื่อนเล่นกินเหล้า และจับกลุ่มออกทำเพื่อนไปเกี้ยวสาว ในขณะที่นั่งเข็นฝ้ายลงข่วง เรียกว่า เพื่อนลงข่วง ในเทศกาลประเพณีงานบุญต่าง ๆ มักจับกลุ่มออกทำเพื่อนโอ้อวดสาว ๆ ที่นั่งอยู่ในตุง เรียกว่าเพื่อนเลาะตุง ต่อมาการดำรงชีวิตประจำวันของชาวผู้ไทยเรณูนครเปลี่ยนแปลงไป เพราะชาวผู้ไทยเรณูนครหันมาส่งเสริมให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือมากขึ้น เมื่อจบการศึกษาก็จะกลับมารับราชการอยู่ในอำเภอเรณูนคร จึงทำให้การประกอบอาชีพทำนาและค้าขายมีจำนวนน้อยลง

---

*กระทอ หมายถึง ภาชนะสำหรับใส่เกลือสานขัดด้วยไม้ไผ่ที่นำมาเหลาให้เป็นแผ่นบาง ๆ

ประมาณปี พ.ศ. 2522 อำเภอเรณูนครได้รับการส่งเสริมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยชาวผู้ไทยส่วนหนึ่งนิยมประกอบอาชีพค้าขายในพื้นที่มากขึ้น จะเปิดร้านค้าขายสินค้าพื้นเมือง และมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นคณะวงดนตรีพื้นเมืองจัดการแสดงฟ้อนผู้ไทย ไว้ต้อนรับผู้มาเยือนและนักท่องเที่ยวอยู่เป็นประจำมาจนถึงปัจจุบันนี้

ขนบธรรมเนียมประเพณี

1 ความเชื่อว่าด้วยการถือผี

การนับถือผีของชาวผู้ไทยได้ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่อยู่ในเมืองเดียนเบียนฟู พอจะแบ่งแยกออกได้เป็น 2 ชนิด ดังนี้

1. การนับถือผีเชื้อ เป็นการนับถือผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วแต่ละเชื้อสายจะมีพิธีเช่นไหว้เกี่ยวกับของแค้นที่แตกต่างกันอาจจะเป็น วัว หมู เป็ด ไก่ เหล้า หรือของหวานก็ได้แล้วแต่ผีเชื้อสายของตนเอง

2. การนับถือผีเรือน ก็สืบเนื่องมาจากผีเชื้อ โดยผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะทำพิธีรับผีให้ขึ้นไปอยู่บนบ้าน (ชาวผู้ไทยเรียกว่าการกล่าวเอาผี) เพื่อคุ้มครองทุกคนที่อาศัยอยู่ภายในบ้าน โดยเฉพาะชาวผู้ไทย มีความเชื่อนับถือผีมาใช้ในการรักษาพยาบาลคนป่วย โดยจะหาหมอมาอ่านมนต์ 1 คน และคนเป่าปี่ไม้เอี้ยะ 1 คน เพื่อเชิญผีเรือนให้มาช่วยรักษาคนป่วยและขับไล่ผีป้อออกไป^{1 2}

ต่อมาเมื่อชาวผู้ไทยอพยพเข้าไปอยู่ที่เมืองวังแขวงเวียงจันทน์ ก็ได้นำเอาการนับถือผีมายึดถือปฏิบัติอยู่เช่นเดิม จนเกิดเป็นประเพณี การเพסה ที่สืบเนื่องมาแต่การนับถือผี และความเชื่อถือในการเสี่ยงทาย เมื่อมีการเจ็บป่วยก็เชื่อว่าเป็นการกระทำของผี จึงต้องทำพิธีเหยาเพื่อแก้ผี ว่าผู้เจ็บป่วยนี้ผัดผีด้วยสาเหตุใดผี

^{1 2}พรหมมี ศรีหรั่ง, ประวัติผู้ไทย (อุตรธานี : เอเซียการพิมพ์, 2525), หน้า 27.

ต้องการให้ทำอะไร เมื่อปฏิบัติตาม อาการเจ็บป่วยก็จะหายเป็นปกติญาติของผู้ป่วย จึงต้องจัดหาคนมาทำพิธี เช่นมักใช้ผู้หญิง โดยออกทำฟ้อนและเปลี่ยนจากการใช้ปี่มา ใช้แคนเป่าแทน มีคำร้องอันชวนไปตามพิธีการของหมอเหยา ผู้ทำพิธีเรียกว่า "หมอเหยา" ส่วนพิธีเรียกว่า "เหยา" และแจ้งผลการเสี่ยงทายให้ทราบด้วย มีรายละเอียดที่ ถวิล ทองสว่างรัตน์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือประวัติผู้ไทยว่ามี 4 อย่าง ดังนี้

"1. เหยาธรรมดา แก่เจ็บไข้ คาย (ค่าขวัญข้าว) 12 บาท ขึ้น (ผ่านุง) 1 ผืน แพร (ผ้าห่ม) 1 วา ทำกระทงเก้าห้อง ใช้คำว่า "เคาะ (เคราะห์) มาเห็นเชิญมาต้องของจิงไอ (จัญไร) มาผ่าน"

2. เหยาแก้กรรมฆาต มีคลาดเคิน (เขื่อน)^๑ สิบสายตา (ต่อชะตา) กระทงเก้าห้อง คาย 12 บาท ใช้หม้อหนึ่ง มวย (หวดหนึ่ง ข้าวเหนียว) มาเป็นอุปกรณ์แก้เคราะห์ใช้คำว่า "คาดเจ็บมากลาย มาตตายมาเข้า มาตเก่งมาเต็ง (ทับ)

3. เหยากันค้ำม้างเคิน"^๒ (เขื่อน) คาย 12 บาท กระทงเก้าห้อง ขึ้นผืนแพรวา อุปกรณ์ใช้เสียม ขวาน พร้า ใช้คำว่า "ต่างล้มมากลาย ต่างตายมาอด (ถึง)"

4. ย้ายมิ่งย้ายแนน (เหยาย้ายสายสมวงศ์เนื้อคู่) คาย 24 บาท ขึ้นผืน แพรวา กระทงเก้าชั้นเก้าห้อง ใช้หวายยาว 1 วา ผ้าขาว 1 วา สำหรับถอดเสี่ยงทาย ถ้าหวายยาวกว่าผ้าขาว เป็นอันใช้ได้ ถ้าสั้นกว่าถือว่าไม่ได้ ต้องตั้งต้นเหยาใหม่ ส่วนคาย (ค่าขวัญข้าว) หมอเหยานั้นให้แต่งเหมือนกันทุกระดับ"^{๑๓}

^๑ เขื่อน หมายถึง อุปสรรค

^๒ เหยากันค้ำม้างเคิน หมายถึง เหยาเพื่อทำลายสิ่งอัปมงคลทั้งหลาย ออกจากบ้านจากเมือง

^{๑๓} ถวิล ทองสว่างรัตน์, ประวัติผู้ไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ศรีอนันต์, 2519), หน้า 167-168.

ศรีเวยยะกา ณ นครพนม ได้กล่าวถึงประเพณีการเหยาว่า มักจะเห็น การเหยา แก่เจ็บป่วยมากที่สุด ในพิธีมีเครื่องเช่นประกอบด้วย คาย 1 ชิ้น ถ้วยข้าวสาร ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง ดาบ 1 เล่ม เสื้อผ้าของผู้ป่วย มีหมอแคน เริ่มทำ พิธีหมอแคนเป่าแคน หมอเหยาเริ่มสั่นทั้งกายอย่างช้า ๆ จนมีจังหวะสั่นเร็วขึ้นแล้ว ก็ร้องเพลงทำนองเหยาเรียกเกลี้ยกล่อมขวัญ คนป่วยให้มาอยู่กับตัว ศรีเวยยะกาจำ คำร้องได้ว่า

ขวัญเจ้าไปกินเห่า   น้ำผี   เห้อเจ้ามาเสเด้อ   (แคนเป่ารับ)
ขวัญเจ้าไปเคี้ยวหมาก   น้ำผี   เห้อเจ้ามาเสเด้อ   (แคนเป่ารับ)
ขวัญเจ้าไปหลื่น   น้ำผี   เห้อเจ้ามาเสเด้อ   (แคนเป่ารับ)

เมื่อร้องเกลี้ยกล่อมพอสมควรแล้ว หมอเหยาก็เสีงทายโดยโปรย ข้าวสารและเอาไข่ใส่ในฝ่ามือ ถ้าไข่ไก่ตั้งก็หาย ถ้าไข่ไก่ไม่ตั้งก็หายยาก แล้วหยิบ ดาบเอาปลายตั้งเสียบลงที่ขันข้าวสาร ถ้าดาบตั้งดีไม่เอนเอียง อากาญเจ็บป่วย ก็หาย ถ้าดาบล้มก็หายยาก หมอเหยาก็จะร้องเพลงพร้อมทั้งออกทำพ็อนไปจนจบพิธี¹⁴

จากหลักฐานดังกล่าว ในเรื่องความเชื่อที่ว่าด้วยการนับถือผีในประเพณี การเหยาจะมีทำพ็อนร้ายรำของหมอเหยา ซึ่งเป็นการพ็อนในพิธีกรรมเพื่อการรักษา คนป่วย มิใช่เป็นการพ็อนเพื่อการบันเทิง เมื่อชาวผู้ไทยได้อพยพมาตั้งรกรากที่ อ่าเภอเรณูนครก็ได้้นำเอาประเพณีการเหยาติดตัวมายึดถือปฏิบัติอยู่เหมือนเดิม ถึงแม้ว่าในขณะที่ชาวผู้ไทยอาศัยอยู่ที่เมืองวังแขวงเวียงจันทน์นางลาวภรรยา พระยากำกับท่านพระครูเป็นผู้นำให้ชาวผู้ไทยนับถือศาสนาพุทธปฏิบัติกิจทางศาสนา ตามประเพณีอิสลิมสองแล้วก็ตาม ชาวผู้ไทยก็ยังคงยึดถือลัทธิความเชื่อในเรื่อง

---

¹⁴ สัมภาษณ์ ศรีเวยยะกา ณ นครพนม, หมอสูตรพิธีบายศรีสู่ขวัญ,
22 กันยายน 2540.

การนับถือผี (ผีบรรพบุรุษ) ฝังอยู่ในสายเลือดมาในปัจจุบันนี้ ชาวผู้ไทยเรณูนคร ไม่นิยมปฏิบัติพิธีกรรมเหยาเพราะเมื่อเจ็บป่วยก็เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล แต่ยังคงรักษาประเพณีเลี้ยง ปู่ถลา คือวิญญาณบรรพบุรุษของชาวผู้ไทยในอดีตท่าน เป็นนักรบและเป็นหัวหน้าชาวเมืองวังมีความสามารถในเชิงการต่อสู้กับญวนที่เป็น ศัตรูคอยรุกรานชาวผู้ไทยปกป้องรบชนะพวกญวนมาโดยตลอด ต่อมาภายหลังเสียที ญวนถูกจับตัวใส่แคร่หามไปเมืองญวน ก่อนจะไปปู่ถลาได้สั่งเสียลูกหลานชาวผู้ไทย ว่าถ้าประสงค์จะให้ท่านช่วยในกิจการใด ๆ ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ที่ใดให้ตั้งศาล ให้ท่านแล้ว เช่นไหว้ปีละครั้ง แต่ถ้าต้องการความช่วยเหลือให้ลูกหลานจุดธูปเทียน บอกกล่าว แม้อยู่ในที่อัถคตก็ให้ยกมือขึ้นเหนือศีรษะแล้วอธิษฐาน ท่านจะช่วยเหลือ ทุกคน พวกญวนได้ฆ่าปู่ถลา ชาวผู้ไทยจึงได้สร้างศาลปู่ถลาไว้ในอำเภอเรณูนคร

ภาพที่ 2* ศาลปู่ปลา เป็นห้องสี่เหลี่ยมใช้ประตูไม้ 2 บาน ฝาเรือนโอบกด้วยปูนซีเมนต์ หลังคาทรงไทยเหมือนโบสถ์ ตกแต่งด้วยลวดลายกนกหัวพญานาคด้วยสีขาว ตัวเรือนทาสีแดง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกริมห้วยหลวงอันเป็นลำน้ำที่แยกสายมาจากห้วยสายบ่อแก ห่างจากวัดปัจฉิมวาสประมาณ 1 กิโลเมตร ชาวผู้ไทยมีความเชื่อว่า เมื่อจะทำสิ่งใดหรือดำเนินการใด จะมีความเชื่อมั่นว่าปู่ปลา ให้ความคุ้มครองป้องกันให้ปลอดภัยอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเดินทางไปไหน เมื่อถึง

---

*ภาพที่ 2 บันทึกภาพโดย พจนมาลัย สมรรถบุตร ศาลปู่ปลาในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม วันที่ 27 ตุลาคม 2540

ที่หมายแล้วจะต้องถวายเหล่าให้ปลุกเสกโดยการนำเหล่าเทลงดิน แล้วอธิษฐานบอกท่าน เมื่อสำเร็จภารกิจกลับมายังเรณูนครต้องเลี้ยงถวายเครื่องเช่นปูให้ครบตามที่กล่าวบนไว้ ถ้าบอกว่าจะเลี้ยงวัวเป็นตัวก็ต้องปฏิบัติตามนั้น ถ้าบอกว่าจะเลี้ยงแบบธรรมดา ก็คือจัดอาหารพาข้าวแฉะแฉะ ทำมาจากเนื้อวัวมีเหล่าโรง (สุรราชาว) บุหรี่ ดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละ 1 คู่ นำมาให้ผู้ทำพิธีถวายเครื่องเช่นปูเรียกว่า "เจ้าจ้ำ"

ดังนั้น ในทุก ๆ ปีชาวผู้ไทยอำเภอเรณูนคร ทำพิธีเลี้ยงปลุกเสกในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 จะเลี้ยงด้วยวัวที่ตัวก็ได้แล้วแต่ลูกหลานจะศรัทธาและจะจัดการแสดงพ้อนผู้ไทยเรณูนครบวงสรวง พร้อมทั้งมีมหรสพต่าง ๆ ตลอดทั้งวันจนถึงกลางคืนด้วย

2. ประเพณีของชาวผู้ไทยเรณูนครที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธ

ประเพณีทางศาสนาของชาวผู้ไทยเรณูนคร มักนิยมจัดทำกันที่วัดในอำเภอเรณูนคร มีวัดฝ่ายคามวาสี 3 วัด เป็นวัดฝ่ายอรัญญวาสี 1 วัด รวมเป็น 4 วัด คือ

1. วัดบูรพาราม มีคุ้มวัดเหนือ (เป็นวัดฝ่ายคามวาสี)
2. วัดธาตุเรณู มีคุ้มวัดกลาง (เป็นวัดฝ่ายคามวาสี)
3. วัดปัจฉิมवास มีคุ้มวัดใต้ (เป็นวัดฝ่ายคามวาสี)
4. วัดป่าศรีวิไลย์ มีคุ้มวัดป่า (เป็นวัดฝ่ายอรัญญวาสี)

ส่วนวัดธาตุเรณูนครชาวผู้ไทยให้ความสำคัญมากที่สุด เพราะนิยมจัดกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนาที่เรียกว่า "อิตลีสอง" มีรายละเอียดดังนี้

* เจ้าจ้ำ หมายถึง ผู้ทำพิธีถวายเครื่องเช่นปลุกเสก

** อิตลีสอง หมายถึง จาริตประเพณีงานบุญที่ชาวบ้านปฏิบัติกันในโอกาสต่าง ๆ ทั้ง 12 เดือนของแต่ละปี

"เดือนอ้าย ประเพณีงานบุญเข้ากรรม คือ การเข้าอยู่
ประเพณีวัตรของพระภิกษุโดยเคร่งครัดในป่าหรือป่าช้า เพื่อชำระจิตใจที่
มัวหมอง ปลดเปลื้องอาบัติสังขากิเลส เมื่อออกจากกรรมแล้ว ชาวบ้าน
ทำบุญให้ทานและฟังเทศน์

เดือนยี่ ประเพณีงานบุญคุณลาน ทำบุญสู่ขวัญข้าวที่นวดเสร็จ
แล้ว โดยทำพิธีวงสรวงเจ้าแม่โพสพ นิมนต์พระมาสวดก่อนจะขนข้าว
ขึ้นสู่ยุ้งฉาง

เดือนสาม ประเพณีงานบุญข้าวจี๋ วันเพ็ญเดือน 3 เป็นวัน
มาฆบูชา รุ่งขึ้นวันแรม 1 ค่ำ ก็ถวายข้าวจี๋ ซึ่งทำด้วยข้าวเหนียว
ปั้นเป็นก้อนเอาไม้เสียบย่างไฟ เมื่อข้าวสุกเกรียมแล้วเอาไขติทาอย่าง
ซ้ำอีก เสร็จแล้วถอดไม้ออกเอาน้ำอ้อยหรือน้ำตาลที่เป็นก้อนยัดใส่แทน
ถวายพระเณรฉันตอนเช้า

เดือนสี่ ประเพณีงานบุญพระเวสหรือเทศน์มหาชาติ
เป็นงานบุญประจำปีของวัดธาตุเรณู จะทำบุญสมโภชด้วยการพ้อนผู้ไทย
บูชาองค์พระธาตุเรณู มีการทำบุญตักบาตรและเวียนเทียนรอบองค์
พระธาตุเรณูในวันขึ้น 15 ค่ำ ถือเป็นงานใหญ่ที่สุดในสุขาภิบาล
เรณูนคร

เดือนห้า ประเพณีงานตรุษสงกรานต์ จะมีการทำบุญตักบาตร
สรงน้ำพระองค์แสน สรงน้ำพ่อแม่แม่ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน และ
มีขบวนแห่นางสงกรานต์ด้วย

เดือนหก ประเพณีงานบุญบั้งไฟจัดในวันวิสาขบูชาจะ
ปลุกตุงให้ชาวบ้านที่เดินทางมาจากที่ไกล ๆ ได้พักอาศัย พวกผู้ชายจะ
ออกทำพ้อนเกี้ยวสาวในตุงเกิดเป็นประเพณีพ้อนผู้ไทยเลาะตุง

เดือนเจ็ด ประเพณีงานบุญซำฮะ คือ ทำบุญชำระล้างสิ่ง
ที่เป็นเสนียดจัญไร อันทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง

เดือนแปด ประเพณีงานบุญเข้าพรรษาถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนแปดเป็นวันทำบุญ จะนำซี่ผึ้งมาร่วมกันหล่อเทียน และถวาย เทียนพรรษา

เดือนเก้า ประเพณีงานบุญข้าวประดับดิน กำหนดเอา วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรและนำอาหาร หวาน คาว หมากพลู บุหรี่ ห่อด้วยใบตองวางไว้ตามใต้ต้นไม้ แขนงไม้ ตามกิ่งไม้หรือใส่ไว้ตามศาลเจ้าเทวาลัย เพื่ออุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับ ไปแล้ว

เดือนสิบ ประเพณีงานบุญข้าวสากหรือบุญสลากภัต นิยมทำ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ เป็นการทำบุญให้เปรตโดยแท้ ระยะห่าง จากบุญข้าวประดับดิน 15 วัน บางท่านว่าเป็นการส่งเปรต คือ เชิญมา รับประทานวันสิ้นเดือน 9 และเลี้ยงส่งในกลางเดือน 10

เดือนสิบเอ็ด ประเพณีงานบุญออกพรรษาจัดทำในวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด เมื่อพระสงฆ์จำพรรษาครบ 3 เดือน แล้วทำพิธีปวารณา รุ่งเช้าก็จะมีการทำบุญตักบาตรเทโว บางวัดมีการ กวนข้าวทิพย์ถวาย มีการรับศีลสวดมนต์ทำวัตรเช้า ฟังเทศน์ ผู้มีจิตศรัทธา จะถวายผ้าจ่านำพรรษา

เดือนสิบสอง ประเพณีงานบุญกฐินจะเริ่มทำตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 มีการจุดพลุ ตะไล ประทัดด้วย ส่วนวัดใด อยู่ริมแม่น้ำก็จะมีการแข่งขันเรือเรียกว่า "ช่วงเอือ" เพื่อบูชาอุสุภยานาค 15 ตระกูล ราลิกถึงพญาพ้างุ่ม ที่นำพระไตรปิฎกขึ้นมาจากเมืองอินทปัตถะ (เขมร)"¹⁵

---

¹⁵สิริวัฒน์ คำวันสา, "อีตสิบสอง-คลองสิบสี่," ในอีสานคดี (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไพศาลศิริ, 2521), หน้า 77-82.

ภาพที่ 3* เป็นภาพบริเวณลานวัดธาตุเรณู ในอำเภอเรณูนคร ซึ่งเป็นลานสำหรับพื่อนผู้ไทยในประเพณีงานบุญเดือนหกมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในภาพพื่อนผู้ไทยนั่งคู่ชาย-หญิงปรบมือตีวงพื่อนเป็นวงกลม จะเว้นช่องไฟระหว่างคู่ให้ห่างกันเพื่อขยายวงกลมให้กว้าง ผู้พื่อนชาย 1 คน ออกท่าพื่อนเดี่ยวโชว์เดินหาคู่พื่อนในวงกลมอยู่ที่ลานพื่อนหน้าโบสถ์ ถัดจากโบสถ์เข้าไปจะเป็นองค์พระธาตุเรณู เยื้องออกมาข้างพระธาตุเรณู จะเป็นศาลาใหญ่ มีหลังคา 3 ชั้น ถัดมาจะเป็นศาลาเล็ก ผู้ที่มาร่วมงานนั่งชมการพื่อนผู้ไทยในศาลาใหญ่และไต้ต้นไม้ที่อยู่บริเวณหน้าศาลาใหญ่ ส่วนหน้าศาลาเล็กปลูกตูปบุญให้ชาวบ้านที่มาจากที่ไกล ๆ ได้นั่งชมพื่อนผู้ไทย ตูปบุญจะปลูกอย่างง่าย ๆ โดยใช้ไม้ไผ่ทำเป็นเสาเพื่อยึดผ้าที่กันเป็นหลังคา ตูปบุญจะโล่งไม่มีฝาผนัง ปลูกเสื่อลงกับพื้นดิน ในภาพจะเป็นพวกสาว ๆ นั่งพับเพียบเรียงหน้ากระดานยาวตลอดตูปบุญ ชาวบ้านจะนั่งต่อเข้าไปจนถึงในศาลาเล็กหันออกมานั่งไต้ต้นไม้ข้างศาลาเล็ก มีช่างภาพยืนบันทึกภาพอยู่ที่มุมด้านซ้ายของภาพ มุมขวาของภาพชาวบ้านนั่งอยู่ไต้ต้นไม้ข้างโบสถ์ ส่วนในลานกลางแจ้งชาวบ้านยืนกางร่มชมพื่อนผู้ไทย

*ภาพที่ 3 วัดธาตุเรณูในอดีต สำเนาภาพโดย พจน์มัลย์ สมรรคบุตร
ได้รับความอนุเคราะห์รูปภาพต้นแบบจาก ชัยยดิษฐ์ สาลีพันธ์ วันที่ 30 ตุลาคม 2540.

3. ประเพณีการต้อนรับ

ชาวผู้ไทยเรณูนครยึดถือประเพณีการต้อนรับด้วยพิธีบายศรีสู่ขวัญ ประกอบไปด้วย พานบายศรีเย็บด้วยใบตอง ประดับด้วยดอกกรัก ดอกดาวเรือง ด้ายผูกแขน ขนมน ข้าวสุก ไข่ไก่ต้ม ไก่ 1 ตัว เหล้าโรง 1 ขวด ผู้เฒ่าเชิญ พระขวัญประมาณ 6 คน หมอสูตรขวัญ^๑ 1 คน เป็นผู้ทำพิธีอัญเชิญเทวดาด้วย บทราชสำนักเนียงภาษาถิ่นเป็นการบอกกล่าวเทวดาอารักษ์ทั้งหลายให้ช่วยดูแล "ขวัญ" ที่หลงไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ให้กลับคืนมาสู่ผู้เป็นเจ้าของ เมื่อเสร็จพิธีสู่ขวัญแล้ว มีการมอบพาขวัญหมอสูตรเริ่มใช้ด้ายผูกแขนให้กับแขกผู้มาเยือน และให้ไข่ไก่ต้มสุกแล้วคนละฟองรับประทานเพื่อเป็นสิริมงคล ผู้อื่นจะเข้ามาผูกแขน แขกผู้มาเยือนจนครบหมดทุกคน เป็นอันเสร็จพิธีบายศรีสู่ขวัญ^๒ นับเป็นพิธีกรรมที่สร้างบรรยากาศอันอบอุ่น น่าประทับใจให้แก่แขกผู้มาเยือน หลังจากนั้นจะจัดเลี้ยงอาหารด้วยพาข้าวแฉง และจัดการแสดงฟ้อนผู้ไทยของหนุ่มสาวชาวเรณูนครให้แขกผู้มาเยือนได้ชม ต่อด้วยเชิญแขกผู้มาเยือนขึ้นมาฟ้อนผู้ไทยร่วมกับผู้เฒ่าของ ชาวเรณูนครอย่าง เป็นกันเอง

^๑ หมอสูตร หมายถึง ผู้ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ

^๒ ล้มภาษาณ์ ศรีเวียงยะกา ณ นครพนม, หมอสูตรพิธีบายศรีสู่ขวัญ,

ภาพที่ 4* การดูตอเป็นรายการปิดท้ายประเพณีการต้อนรับในงานเลี้ยงพิธีกรจะกล่าวเชิญชวนแขกที่มาเยือนด้วยการดูตอ^{**} ที่เรียกว่า "ขี้ข้างคู้" หรือ "ขี้ข้างรอบเมือง" ร่วมกับสาวผู้พ้อผู้ไทย ในอุโบเดียวกันแต่ใช้หลอดไม้itudคนละข้างฝ่ายใดเอาปากออกจากหลอดก่อนก็จะเป็นฝ่ายแพ้ จึงมีกองเชียร์แข่งขันกันอย่างสนุกสนาน เพิ่มความสมบูรณ์ให้กับงานเลี้ยงต้อนรับในครั้งนั้น ๆ เสมอ

*ภาพที่ 4 บันทึกภาพโดย พจนมาลัย สมรรถบุตร การดูตอในประเพณีต้อนรับแขก ณ บ้านภูไท เลขที่ 117 หมู่ 1 ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม วันที่ 28 ตุลาคม 2540.

**ดูตอ หรือ ขี้ข้างคู้ ขี้ข้างรอบเมือง หมายถึง การดูตอเหล่ากลบของชาวผู้ไทยทำมาจากสำเหล้า เปลือกข้าว และข้าวที่ทิ้งแล้วนำมาคลุกเคล้ากันตามล่วนนำมาหมักไว้ในไหปูนปั้นเวลาดื่มจะใช้น้ำธรรมดาเทลงให้เต็มไหแล้วใช้หลอดไม้ไผ่เล็ก ๆ บักลงในไหสำหรับดูดน้ำเหล้า

สรุป

เดิมชาวผู้ไทยอาศัยอยู่ที่เมืองเตียนเบียนฟู ซึ่งเป็นดินแดนที่อึดคัตมีสภาพความเป็นอยู่ไม่สงบสุข เวลาเจ็บป่วยไม่มียารักษา ชาวผู้ไทยจึงหาสิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อในเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษที่ล่องลับไปแล้วโดยใช้ผู้หญิงพ่อนรักษาพยาบาลคนป่วย ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า เหยา ต่อมาชาวผู้ไทยอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองวัง แขวงเวียงจันทน์ และนับถือศาสนาพุทธ แต่ในขณะที่เดียวกันยังคงนับถือผีควบคู่กันไปด้วย เมื่อครั้งปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ ชาวผู้ไทยที่เมืองวังถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ส่วนหนึ่งเข้ามาตั้งรกรากที่อำเภอเรณูนคร และนำขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อในเรื่องนับถือผีบรรพบุรุษและประเพณีต่าง ๆ เข้ามาด้วย

ชายชาวผู้ไทยนิยมการพ่อนซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่เริ่มต้นมาจากการดำรงวิถีชีวิตตามสภาพสังคมของชาวผู้ไทยในเรณูนคร โดยนำท่าทางตามธรรมชาติของพืชและสัตว์ออกมาเป็นท่าพ่อนรำ มักนิยมพ่อนเล่นกินเหล้า พ่อนลงช่วง และ พ่อนเลาะตูป ต่อมามีการพัฒนาพ่อนผู้ไทย เป็นการพ่อนคู่ชาย-หญิง เพื่อจัดเป็นขบวนพ่อน นำมาพ่อนบวงสรวงองค์พระธาตุพนม องค์พระธาตุเรณู ศาลปู่ถลา ส่วนในเทศกาลงานบุญมักนิยมพ่อนในงานบุญเดือนสี่ (บุญพระเวส) บุญเดือนหก (บุญบังไฟ) งานกฐิน งานผ้าป่า และจัดพ่อนผู้ไทยต้อนรับแขกผู้มาเยือนอำเภอเรณูนครต่อจากพิธีบายศรีสู่ขวัญ